

ӘОЖ 323 (574)

А.А.Камалдинова<sup>1\*</sup>, Ф.С.Мұсатаева<sup>2</sup><sup>1</sup>Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.<sup>2</sup>Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

\*E-mail: kamaldinova.aikerim@mail.ru

### Қазақстанның әлеуметтік дамуындағы тіл саясатының маңызы

**Аңдатпа.** Мақалада авторлар Қазақстандағы тіл саясатының маңызын, әлеуметтік дамудағы орны мен рөлін жан-жақты қарастыруға тырысады. Жалпы алғанда, мемлекет ауқымындағы, әлеумет ішіндегі тілге қатысты мәселелерді шешу мақсатында белгіленген шаралар мен идеологиялық принциптер жиынтығы тіл саясатын құрайды. Дүниежүзіндегі әр елдің тіл саясаты өзінің ұстанған идеялық бағыт-бағдарына орай түрлі сипатта болып келеді. Демократиялық қоғам құруға талпынып жатқан егеменді Қазақстан үшін ұлт саясатындағы аса бір нәзік мәселе – тіл саясатының дұрыс жүргізілуі рухани жаңғыруға игі ықпал етері сөзсіз. Бұл тұрғыда республикадағы тіл саясаты демократиялы-прагматикалық мәнде өрбіп келеді. Міне, осындай өзекті мәселелер мақаладағы ғылыми зерттеуге негіз болған.

**Түйін сөздер:** әлеуметтік даму, тіл саясаты, Қазақстан, жолдау.

Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың биылғы ел халқына Жолдауында көтерілген әлеуметтік жаңғырту процесі тіл саясатымен тығыз байланысты. Өйткені әрбір жеке ұлттық идеяның басты ерекшелігін көрсететін деңгей – тіл болып табылады. Сондықтан да, тілді саясаттың құралына емес, адамдардың қарым-қатынас құралына айналуынан ғана тіл саясатының дұрыс бағытта екендігін байқауымызға болады. Кез келген тілдің дамуына немесе жойылуына тіл саясатының тигізетін ықпалы өте күшті. Тіл саясатына саяси ғылымда түрліше анықтама беріледі: яғни, ол дегеніміз – «мемлекеттің, таптың немесе партияның саналы түрде тілдің атқарушылық қызметін реттеп, оның құрылымына ықпал ету шаралары» – деп те, немесе: «тіл саясаты – мемлекеттің басқарушы табы қойған жалпы саяси мақсаттардың, нақтылай айтсақ, оның ұлттық саясатының ажырамас бөлігі» – деп те топшыланады [1].

Тілдердің тағдыры бүгінде бүкіл әлемді алаңдатып отыр. Кейбір деректерде соңғы 50 жылда 400-ге жуық тілдің жоғалып кеткендігі айтылады. Тіл мамандарының пайымдауынша, бүгінде әлемдегі 6809 тілдің 90 пайызын қолданатындар саны 100 мың адаммен шектелген. Ғалымдар алдағы 100 жылда бүгінгі қолданыстағы тілдердің жартысына жуығы жоғалып кетеді деген қауіп айтады. Өйткені

2000 жылы 10 тіл жойылса, соңғы 30 жылда 200 тіл жоғалған, ал 372 тілдің тағдыры бүгінде қыл үстінде [2].

Қазақстан халқын біріктіретін рухани күш мемлекеттік тіл – қазақ тілі болуы сөзсіз. Тоталитарлық дәуірде кенжелеп қалған қазақтың ана тілі Елбасының тікелей тапсырмасымен жедел дамып, өркендеуі үшін арнайы комитет құрылды, бүкіл облыстарда әкімдікке бағынатын тек қана мемлекеттік тілмен шұғылданатын басқармалар өмірге келді. Оның бер жағында тәуелсіздік бастауында-ақ құрылған «Қазақ тілі» қоғамдары тағы бар. Қаншама зиялыларымыз халықпен жүздескенде, баспасөз беттерінде ұлттық тілдің қасиетін де, қасіретін де күнде айтып, баспасөз беттерінде талдап жазып жатыр. Мемлекет жыл сайын мемлекеттік тіл үшін миллиондап қаржы да бөлуде. Алайда атқарылған едәуір жұмыстарға қарамастан, қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде қолдану мәселесі өткір күйінде қалып отыр. Жалпы, Қазақстанда тілге байланысты үш рет заң қабылданды. Әр онжылдыққа арналған мемлекеттік тілді дамыту бағдарламалары және бар. Соңғы Конституциялық Заңға сәйкес, тілдің қолданылу аясын кеңейту, оның ресми құжаттарды жүргізуге жедел түрде енгізілуін қадағалауға байланысты бірқатар қаулы-қарарлар қабылданып жатқанымен, солардың іске асып жатқаны шамалы.

Осы жерде ащы болса да мынадай шындықты қынжыла мойындаған жөн: Қазақстаннан өзге ешбір ұлттық мемлекетте мемлекеттік тілді дамыту қиын проблема болып саналмайды. Мемлекеттік тілді меңгеруге байланысты қазақстандық қоғам бүгінде түрліше жікке бөлініп отыр. Еліміздегі үш қазақстандықтың екеуі өмір сүріп жатқан мемлекетінің тілін терең меңгермеген. Қазақ этносы, сонымен қатар қазақстандық қоғам бүгінгі күні тілдік қағидат бойынша негізінен қазақ тілді және орыс тілді болып екіге бөлінуде.

Мемлекеттік тілдің өз деңгейінде болмауының бір көрінісі – қазақ халқы саны жағынан тұрғындардың 60 пайызынан астамын құраса да, қазақ тілінде ана тілі ретінде сөйлейтін қазақтардың санының төмен болып қала беруінде. Сонымен қатар, Қазақстан бүгінгі күні тек екі ғана емес, үш тілдің: қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің өзара әрекеттестік алаңына айналғанын атап өту қажет. Іс жүзінде қазақ тілі екі әлемдік тілмен бәсекелестік бәйгесіне түсті. Осыған байланысты біздің елде, дүние жүзінің көптеген басқа да елдеріндегідей, тілдің қорғаныс тетіктерін енгізу керек. Егер қазақтарға қызмет көрсететін үкімет органдары және басқа да мекемелер мен ұйымдар оларға ана тілінде қызмет жасамаса, кейбір көріністері байқала бастаған күрделі мәселелердің ушығуы мүмкін.

Тәуелсіздіктің алғашқы лебі сезіле бастаған 1991 жылдың 6 желтоқсанында Қазақ ССР-і Жоғарғы Кеңесінің шешімімен Қазақ ССР-індегі қазақ тілі мен басқа да ұлттық тілдерді дамытудың 2000-шы жылға дейінгі мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында Республикалық үйлестіру комитеті туралы ереже бекітілді. Республикадағы қазақ және басқа ұлттық тілдерді дамытудың мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру үшін Үйлестіру комитеті мемлекеттік және басқа тілдерді қолданудың конституциялық нормалары мен принциптерінің сақталуына, «Қазақ ССР-індегі Тілдер туралы» Заң талаптарының орындалуына, негізгі және басқа этностардың тілдерінің республикада қолданылу аясын кеңейтуге қажет шаралар жасау мен қалыптастыру; осы бағыттағы жергілікті басқару органдарының, министрліктер мен ведомстволардың жұмыстарын үйлестіруде, ұлттық-мәдени орталықтар мен республикалық «Қазақ тілі» қоғамымен біріге отырып, бақылау жасауға тиіс болды. Өйткені, Қазақстанда іс жүзінде тілдердің сан алуандығы орын алып

отыр: республикада жүзден аса тілдер қолданылуда. Мұндай жағдайда бұл тілдердің әрқайсысын дамытуды айтпағанда, сақтап қалудың өзі қиын мәселе.

Этникалық қатынастарды реттеудегі келесі бір маңызды қадам 1992 жылдың 1 қарашасында сол кездегі Еңбек министрлігі жанынан құрылған Көші-қон жөніндегі департаменті тарапынан болды. Бұл орган Қазақстан Республикасының «Көшіп келу туралы» Заңын негізге ала отырып, негізгі қызметі республика территориясында байырғы этнос өкілдерінің ерікті көшіп-қонуы мәселелерімен айналысты. Және де бұл органның басты ерекшелігі – тарихи отанына оралушы қазақ оралмандарды орналастыру және бір мезгілде басқа мемлекеттердің үкімет ұйымдарымен республикаға қазақтардың өз еркімен оралуы хақында келіссөздер жасады.

«Қазақ ССР-індегі Тілдер туралы» Заңды жүзеге асыруға байланысты Елбасы 1993 жылдың 5 сәуірінде республиканың Министрлер кабинеті жанынан Тілдер жөніндегі комитет құру туралы шешім қабылдады. Жаңа ведомствоның міндетіне аталған заңды жүзеге асыру шаралары, осы бағыттағы басқа ұйымдар мен министрліктердің қызметтерін үйлестіру, мемлекеттік тіл саясатын жасау, ономастикалық және терминологиялық жұмыстарды үйлестіру кірді. Өз қызметін толыққанды жүргізу мақсатында бұл комитетке үкімет құрамындағы жеке министрлік мәртебесі беріліп, «Ана тілі» баспасын бүкіл материалдық-техникалық базасымен өз қарамағына алды. Комитет өз қызметі барысында қазақ тілімен қатар басқа тілдердің де дамуы жолында елеулі істер атқара алды.

Біріңғай ұлт саясатын жүргізу және республикада қолданылып жүрген барлық тілдерге деген құқықтық кепілдік пен құрметтілікті қамтамасыз ету мақсатында 1995 жылғы 1 сәуірде Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығымен Тіл жөніндегі Комитет таратылып, оның базасында Министрлер Кабинеті жанынан Қазақстан Республикасының ұлт саясаты жөніндегі Мемлекеттік Комитеті құрылды (Мемұлтком).

1995 жылғы 19 қазандағы «Қазақстан Республикасы Үкіметінің құрылымы туралы» Президент Жарлығымен бұл Комитет республика Үкіметінің құрамына кіріп, ұлт саясатының негізгі бағыттарын бейнелейтін, оның құқықтық, ұйымдастыру жұмыстарын қамтамасыз етіп, бақылайтын, еліміздегі қолданылатын барлық тілдерге құрметпен қарауды және республикада

ұлтаралық қарым-қатынастың тұрақты болуын қамтамасыз ететін, әлемдік қоғамдастыққа сенімді түрде ену жолдарын айқындайтын мемлекеттік басқару органы болып белгіленді.

Ұлт саясатын басқарудың мемлекеттік органы ретінде бұл жаңа құрылым бұрыннан келе жатқан, осы бағыттағы маңызды қызмет атқарушы құрылымдарды шоғырландырды. 1995 жылғы 14 қыркүйектегі Ұлт саясаты жөніндегі Комитет туралы Ережеге сай, бұл орган этникааралық және тіл саясатының тұжырымдамаларын жасаумен қатар, осы бағыттағы заңдарды жетілдіруге, мемлекеттік тілдің қолданылу ауқымын кеңейтуге жағдайлар жасап, оны қайта түлету мен мемлекеттегі мәртебесін көтеру, республикадағы этностардың мәдениеті мен дәстүрлерін дамыту мен оған жағдай жасау, миграциялық ахуалдарды реттеу, республикадағы шет тілдерді үйрену мен қолдану аясын кеңейту сияқты қызметтер атқарды.

1995 жылғы 30 тамызда Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясының қабылдануы республикадағы этникааралық қатынастың дамуындағы жаңа кезеңге айналып отыр. Сондай-ақ 1997 жылғы 11 шілдеде Қазақстан Республикасының Тіл туралы Заңы жарияланып, тіл саясатында жаңа демократиялық серпіліс жүзеге асты. Алайда онда мемлекеттік тілдің – қазақ тілінің орнығуы заңдастырылғанымен, оның іс жүзіндегі дамуы көңіл көншітпейді. Аталған Заңның 5-ші бабындағы «...мемлекеттік ұйымдар мен жергілікті басқару органдарында орыс тілін ресми түрде қазақ тілімен тең дәрежеде қолдануға болады» – деген тұжырымымен қаруланған қарапайым халық пен лауазымды қызмет иелері екі түрлі тілде сөйлесуде [3].

Қазақстанда халықтың басым көпшілігі ағылшын, француз, неміс, қытай, араб, испан т.б. тілдерді жетік білмеуі салдарынан әлемдік әдебиет пен ақпараттық кеңістікке орыс тілі арқылы ғана қамтылуға мәжбүр. Және де, республикадағы басқа да ұлт өкілдерінің қазақшасы мардымсыз екендігін ескерсек, олармен амалсыздан орысша тіл табысуымызға тура келеді. Осындай жағдайлардың әсерінен Қазақстан Республикасының Тіл туралы Заңында жоғарыда көрсетілген 5-ші бабы туындап отыр. Сондықтан да көш жүре түзеледі деп үміттенгенімізбен, қазақ тіліне әлі де болса, біраз уақытқа дейін орыс тілі серіктесетін түрі бар. Ал бұл өз кезегінде Қазақстан Республикасының

Тіл туралы Заңы демократиялы-прагматикалық сипатта екендігін көрсетеді.

1997-2000 жылдары 1997 жылғы «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Қазақстан Республикасы Заңының қабылдануына және Тілдерді қолдану мен дамытудың 1998-2000 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының бекітілуіне орай қоғам өмірінің негізгі салаларында тіл құрылысының құқықтық негізі қалыптасты. Бұл кезде заңдық тетіктерді жетілдіруге, нормативтік құжаттарды реттеуге баса көңіл бөлінді.

Әр бағдарламаның белгілі бір кезеңге арналған көздеген мақсаттары мен алға қойылған міндеттері болады. Осы тұрғыдан алғанда келесі кезекті 2001-2010 жылдары Тілдерді қолдану мен дамытудың он жылға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында тіл құрылысы стратегиясының мынадай үш бағыты айқындалды: мемлекеттік тілдің әлеуметтік-коммуникативтік қызметін кеңейту және нығайту, орыс тілінің жалпы мәдени қызметін сақтау, Қазақстан халқының басқа да тілдерін дамыту. Сондай-ақ осы кезеңде Мемлекет басшысының бастамасы бойынша «Тілдің үш тұғырлылығы» ұлттық мәдени жобасын іске асыру жұмысы басталды. Бағдарламаны іске асыру қорытындылары Қазақстан Республикасындағы тіл құрылысының келешекпен сабақтас негізін қалады. Осы жағынан алған кезде аталған бағдарлама өз мақсаттары мен міндеттерін орындады.

Қоғамдық құрылымның сипатына қарай тіл саясатын демократиялық және антидемократиялық, орталықтандырылған және орталықтандырылмаған деп бөлінеді. Демократиялық бағыттағы саясат ұстанған ел әр этностың ана тілін дамытуына қолайлы жағдай туғызады. Ал кертартпа саясатқа бой алдырған елде айналдырған бір-екі тілдің ғана дамуына мүмкіншілік жасалып, қалғандары іс жүзінде шектеліп, шағын этностардың ана тілінің жойылуына әкеліп соғады. Рухани жаңғыруға нұқсан келтіретін ұлтаралық кикілжіңдердің туындауына әсерін тигізетін басты факторлардың бірі де сол.

Кезінде посттоталитарлы қоғамдарда ұлттық сана-сезімнің оянып өсуіне байланысты ұлттық тілдер мен орыс тілінің әр егеменді республикадағы орны жайлы өзекті мәселе де туындады. Осыдан он жыл бұрын

жүргізілген әлеуметтік зерттеулерден мынадай көрсеткіштерді байқаймыз:

- қазақ тілінде сөйлейтін қазақтар – 86,3 %;
- қазақша оқып, жаза алатын қазақтар – 89,1 %;
- қазақ тілін білетін басқа ұлт өкілдерінің үлес салмағы тіпті аз, ал керісінше, орыс тілінде сөйлейтін халықтың үлес салмағы – 96,2 % [4].

Бұл зерттеулерден Қазақстандағы екі үлкен ұлт – орыстар мен қазақтар үшін тілі мен мәдениетін, ұлттық ерекшелігін жоғалту қаупі жоқ екенін көргенімізбен, еліміздегі шағын этностардың бұл тұрғыдағы жай күйін бағдарлай алмаймыз. Мұндай мәселенің жай-күйін зерттеуші Б. Хасанұлы республикадағы этнос тілдерін сөйлеушісінің саны мен атқарып келе жатқан қоғамдық қызметінің көлеміне қарай шартты түрде үш топқа бөлді:

- а) қоғамдық қызметінің ауқымы кең тілдер;
- ә) қоғамдық қызметінің ауқымы тар тілдер;
- б) қоғамдық қызметі нашар дамыған тілдер [5].

Алғашқы топқа: қазақ, орыс тілдері; ортаңғы топқа: ұйғыр, дүнген, корей, өзбек, тәжік, украин т.б. тілдер; соңғы топқа: сөйлеушісі саусақпен санарлық, жанұя көлемінде қолданылатын рутул, цахур, долган, манси, эвен, караим, удин сияқты тілдер жатады.

Тілдерді дамыту – дүниежүзілік гуманитарлы мәселелердің де бел ортасындағы жалпыадамзаттық міндет. 1948 жылдың 10-шы желтоқсанында БҰҰ қабылдаған жалпыға бірдей адам құқығы Декларациясының 1-ші бабы, 3-ші тармағы бойынша мемлекеттер адам құқығы мен олардың негізгі бостандығын нәсіл, жыныс, тіл және дін өзгешеліктеріне қарамастан құрметтеуге, дамыту мен қолдауға міндетті. Мұндай қағида Ата Заңымыздан да көрініс тапқан. Ал Тіл туралы Заңға сәйкес азаматтарға мемлекет тарапынан өз ана тілін немесе басқа тілдерді таңдауына ерік берілген.

Сондай-ақ, Қазақстандағы халықтардың өз тілдерін зерттеуге және дамытуға ықпал жасалып отыр. Республикамыз көпұлтты мемлекет екенін ескерсек, әр тіл өзінің сөйлеушісіне қымбат және әр тілдің әлеуметтік-коммуникативтік жүйеде алатын орны да ерекше. Бірақ көпұлтты қоғамда қатынас ретінде олар тең құқықты бола алмайды, және тілдердің қоғамдық қызметін теңестірудің, теңестіремін деп арамтер болудың қисынсыз екенін де ұмытпағанымыз жөн. Оның есесіне

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік және барлық басқа тілдер мемлекеттің қорғауында.

Жалпы, Қазақстанның Тіл туралы Заңын тіл саясатын демократияландырудағы жасалған басты қадам деп айтуымызға болады. Оның тек саны көп немесе жергілікті ұлт үшін ғана емес, республикамызды мекендейтін барлық этникалық топтар мен ұлыстардың өмірінде саяси-экономикалық, мәдени және әлеуметтік мәні жоғары. Мұның маңыздылығы, ең алдымен, тіл мәселесінің демократия тұрғысынан шешіліп, тіл құқығын қалыптастыру болса, екіншіден, көпұлтты қоғамдағы әрбір ұлттың және олардың мәдениетінің сақталып, өркендеуіне, сондай-ақ ұлт тілдерінің белсенділігін арттырып, қолданыс табуында.

Бұл тұрғыда аталған заң барлық тілдердің бірдей дамып, қызмет етіп, қолданыс табуын жүктейді: «Осы Заң Қазақстан Республикасында тілдердің қолданылуының құқықтық негізін, мемлекетті оларды оқып-үйрену мен дамыту үшін жағдай жасау жөніндегі міндеттерін белгілейді, Қазақстан Республикасында қолданылатын барлық тілге бірдей құрметпен қарауды қамтамасыз етеді», – делінген алғы сөзде [3].

Елбасы биылғы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты жаңа Жолдауында: «Қазақ тілі, біздің мемлекеттік тіліміз өсіп-өркендеп келеді. 2020 жылға қарай мемлекеттік тілді меңгергендердің қатары 95 процентке дейін жететін болады. Еліміздегі барлық мектептер мен оқу орындарында қазақ тілінде оқыту үрдісі жүріп жатыр. Осының бәріне депутаттар мен мемлекеттік қызметтегілер өз үлестерін қосулары керек. Мәселені осылай шешу қажет» деп көрсетті [6].

Осыған орай Қазақстанда Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған жаңа мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Бағдарламаның жобасы қоғамдық талқылаудан қызу өтті. Жалпы, жаңа мемлекеттік бағдарламаның басты мақсаты мемлекеттік тілді барлығына бірдей батыл қолданысқа енгізу. Осынау стратегиялық мақсатты жүзеге асыру негізгі төрт міндеттен тұрады. Біріншісі – мемлекеттік тіл ұлт бірлігінің басты факторы екендігін нығайту, екіншісі – мемлекеттік тілді кеңінен қолдауды көпшілікке тарату, үшіншісі – дамыған тіл мәдениеті зиялы ұлттың басты күшқуаты екенін көрсету, сондай-ақ соңғы мақсат



– Қазақстан халқының лингвистикалық капиталын дамыту.

Түйіндеп айтар болсақ, қазіргі жағдайдағы мәселе Қазақстан Республикасының мүдделерін тек бір ғана қазақ ұлтының мүддесімен ғана ортақтастыруға болмайтындығында болып отыр. Республиканың көпұлтты құрамы мен ұлттық-мәдени ошақтарының көптүрлілігі қоғамдық келісімге қол жеткізуді, ұлттық азшылықтардың тең құқықтылығын қамтамасыз етуді, билікке теңдей қатысуға мүмкіндік туғызуды талап етіп отыр. Ұлттың даналығы да, саясаттың икемділігі мен халықтың күштілігі де сонда, өз бауырлары тұрмақ, басқалардың өзін жақындатып, мемлекеттің тайқазанында балқытып, ешкімді бөтенсітпей, сіңіріп алуында.

Бұл тұрғыда республика халқының басым бөлігін құраушы қазақ этносы қазақы мәдениет пен рухани құндылықтар жүйесі әзірге елді жалпылама қамтушы әрі абсолютті келісімпаздық сипатта бола алмайтындығын сезініп, мойындайды. Қазақ этносы – елдің саяси тұтастығы мен бірлігінің өзегі, алайда тұтастық пен бірлік мүдделер мен пікірлердің анағұрлым кең ортақтағы арқылы ғана баянды болмақ. Адамзат дамуының тарихи тәжірибесінде сан мәрте дәлелденгендей, адам мен адамды, халық пен халықты, мемлекет пен мемлекетті жақындастырушы күш – мақсат пен мүдденің ортақтығы, бірлігі.

Сол сияқты Қазақстан үшін де дамудың күшті қозғаушы күші әрбір басқан қадамды салмақтап, байсалдылықпен бағамдайтын жалпыхалықтық мақсат, жалпыұлттық мүдде болып табылады. Бұл бүгінгі Қазақстан үшін өзекті стратегиялық міндеттердің бірі және басқадай баламасы жоқ өткір қажеттілік екені айдан анық. Ол өз кезегінде елдің ынтымағының артып, күш-қуатының шарықтауына, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық, мәдени-рухани, демократиялық дамуына қатысты жүргізетін саясатының тиімділігіне, саясат субъектілері болып табылатын, қоғамның түрлі қабаттары мен топтары арасында әлеуметтік серіктестік орнауына қажетті алғышарт болып табылады. Біз бұл тұрғыда Қазақстан өзінің қоғамдық-саяси тұрақтылығы мен келешекке деген нық сенімі арнасында мұндай рухани жаңғыруды жүзеге асыра алады және де соның нәтижесінде өркениетті мемлекет ретінде өз дамуының шарықтау шегіне көтеріледі деген сенімдеміз.

Сонымен, әлеуметтік жаңғыру жағдайында тіл саясаты маңыздылығын жоғалтпайды дей келе, төмендегідей қорытындылар жасауымызға болады.

Біріншіден, жаһандандудың қанат жаюы барысында Қазақстан Республикасының азаматтары мәдени және ұлттық бірегейлігін жоғалтып алмауы қажет. Ол халықтың рухани құндылықтарды бойына сіңірген нақты дүниелеріне қолы жеткенде, жинақталған мәдени тәжірибені белсенді түрде пайдалана алған кезінде толыққанды бола алады.

Екіншіден, қазақ ұлты мемлекет құрушы ұлт ретінде өз мемлекетіміздің басты субъектісі болғандықтан, әрбір адамның ішкі дамуына қамқор болуымыз керек. Сонымен бірге дәл осы мәдени мұраны сақтау елімізде тұратын барлық этностардың өзіндік санасын бекітудің маңызды элементі болып табылады, олардың этносаралық, мәдениетаралық және дінаралық толық өзара әрекетінің негізі болып табылады. Ал бұл, өз кезегінде, Қазақстандағы ішкі тұрақтылық пен қауіпсіздіктің аманаты болып саналады.

Қазақстанның рухани жаңғыруы демократиялық, еркін, тәуелсіз қоғамда өмір сүре отырып, ұлттық мәдени дәстүрлер арқылы әлемдік мәдени құндылықтарға жалғастыруды көздейді. Нақты іс-шараларды жүзеге асыруға бағытталған рухани жаңғыру сонымен бірге қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз етуді басты назарда ұстауы тиіс. Сол арқылы дәстүрлі ұлттық мәдени құндылықтарға сүйене отырып, үйлесімді дамуға қол жеткізе аламыз және мәдениетаралық үнқатысуға, өзін танытып, өзгелерді тануға мүмкіндік аламыз.

### Әдебиеттер

- 1 Никольский Л.Б. Язык в политике и идеологии стран Зарубежного Востока. – М., 1986. – С. 17; Гак В.Г. Межязыковые отношения и языковая политика. – Киев, 1988. – С. 26; Хасанұлы Б. Ана тілі. – Алматы: Атамұра, 1989. – 47-51 бб.; Пашина Э. Языковая политика: гибкость, сбалансированность, постепенность // Казахстанская правда. – 2 ноября 1999 г. – С. 3. және т.б.
- 2 Шабаетов Ю.П., Садохин А.П. Этнополитология. – М., 2005. – 319 с.
- 3 Закон Республики Казахстан О языках в Республике Казахстан // Казахстанская правда. – 1997 г. 15 июля. – С. 2.

4 Аренов М.М., Калмыков С. Языковая ситуация в Республике Казахстан // Саясат. – 2001. – № 1. – С. 22-29.

5 Хасанұлы Б. Ана тілі. – Алматы: Ата мұра, 1989. – 17 б.

6 Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты: Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған Жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2012 ж. 28 қаңтар. – 1-2 б.

А.А. Камалдинова, Ф.С. Мусатаева

#### **Роль языковой политики в социальном развитии Казахстана**

В данной статье рассматриваются некоторые проблемы языковой политики в Казахстане и роль языковых отношений в социальном развитии общества. Концептуальное сближение вопросов языковой политики и социального развития предполагает стратегический взгляд на роль и значение языковой политики в процессах развития того или иного национального сообщества. Влияние языковой политики на социальное развитие определяется тем, в какой мере она способствует снижению или повышению уровня интеллектуального и волевого потенциала населения в сравнении с другими странами; в какой мере она разрушает или укрепляет культурный иммунитет граждан, делая их восприимчивыми или невосприимчивыми к информационно-психологическому воздействию и т.д.

**Ключевые слова:** социальное развитие, языковая политика, Казахстан, послание.

A.A. Kamaldinova, F.S. Musatayeva

#### **The role of language policy in social developing of Kazakhstan**

This article discusses some of the problems of language policy in Kazakhstan and the role of language relations in social development. Conceptual convergence of language policy and social development requires a strategic view of the role and importance of language policy in development of a national community. Impact of language policy on social development is determined by the extent to which it contributes to lower or raise the level of intellectual and volitional capacity of the population in comparison with other countries, the extent to which it destroys the immune system and enhances cultural citizens, making them susceptible or immune to the information-psychological effects, etc.

**Keywords:** social developing, language policy, Kazakhstan, message.